

Kiss Tibor r. alezredes:

A TERRORIZMUS ARCULATVÁLTÁSÁNAK HATÁSA A HELYSZÍNI REAGÁLÓERŐK FELKÉSZÍTÉSÉRE

DOI: 10.35926/HSZ.2021.5.2

ÖSSZEFOGLALÓ: A terrorizmus arculata, a terrorizmus különböző fajtáihoz, illetve formáihoz kapcsolódó cselekmények jellege jelentős változáson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Ezek hatásai – mint azt az elmúlt évek tragikus nyugat-európai eseményei is mutatják – elérték térségünket, és a súlyos, sok áldozatot követelő terrorista merényletek bekövetkezésének valószínűsége is megnőtt. A végrehajtott támadások fókuszában már nem túszejtések és követelések állnak, hanem elsősorban aktívlövész-szituációk és öngyilkos robbantások. Ezeknek a cselekményeknek a jellege nagyban eltér a korábbiaktól, így a terrorcselekmények helyszínein bevetett reagálóerők elsődleges tevékenységének a gyors, határozott és a lehető legpontosabb végrehajtása még nagyobb jelentőséggel bír. A támadások megelőzésére, elhárítására és a veszteségek minimalizálására irányuló intézkedések nagyon magas szintű felkészültséget és naprakész ismereteket kívánnak az azt végrehajtó állománytól, így folyamatos felkészítésük minősége szempontjából az aktuális trendek alapos tanulmányozása és ismerete nem elhanyagolható. Az érintett állomány képzése, felkészítése és folyamatos, gyakorlatorientált továbbképzése ennek a feladatnak a vonatkozásában – csakúgy, mint minden más területen – széles körű, több összetevőből álló tréninget igényel.

KULCSSZAVAK: terrorizmus, terrorcselekmények, aktívlövész-szituáció, öngyilkos merényletek, helyszíni reagálóerők

BEVEZETÉS

A 2020 novemberében Bécs belvárosában történt események ismét rávilágítottak a terrorcselekmények végrehajtásának változó jellemzőire. Mint ismeretes, a támadás megközelítőleg kilenc perce alatt az elkövető – miközben folyamatosan mozgott – válogatás nélkül nyitott tüzet a belvárosi szórakozóhelyek vendégeire és az utcán tartózkodókra, majd az odaérkező rendőrökre, és ennek következtében négyen életüket veszítették, további huszonkét személy pedig megsebesült (köztük egy rendőr – súlyosan).

A támadó 20.00 óra körül kezdett lövöldözni, majd 20.09-kor az osztrák rendőrség bécsi különleges szolgálatának (WEGA¹) két odaérkező tagjával tűzharcba keveredett, melynek során a terrorista életét veszítette.

Ez a támadás – mind az elkövető motivációi, mind az elkövetés jellege tekintetében – illeszkedik abba a folyamatba, amely az elmúlt években Nyugat-Európában megkezdődött,

¹ Wiener Einsatzgruppe Alarmabteilung.

és melynek fenyegető jelenlétével egyértelműen számolnunk kell többféle nézőpontból is. Ez a sorrend azonban számos változást is mutat az ezredforduló előtti időszakhoz képest, amiről a későbbiekben bővebben szót ejtek.

A terrorizmus elleni harcban érintett erők, szolgálatok, a terrorcselekmények helyszínén az életek és anyagi javak mentésében részt vevő szervezetek részéről ezeknek a változásoknak és trendeknek az alapos ismerete elengedhetetlenül fontos tevékenységük hatékonyságának és saját biztonságuk növeléséhez. Ehhez feltétlenül hozzátartozik egy olyan felkészítési, képzési rendszer létrehozása és működtetése, amelybe folyamatosan integrálják az elmúlt évek terrorcselekményekkel összefüggő elméleti ismereteit és a gyakorlati tapasztalatokat.

Ezzel párhuzamosan ugyancsak szükségesnek tartom a polgári lakosság és a különféle polgári, illetve „civil” – nem honvédelmi, rendvédelmi, nemzetbiztonsági – szervezetek, intézmények és azok vezetőinek és munkatársainak felkészítését is, hiszen alapvetően ők a terrorcselekmények talán leggyakoribb célpontjai, érintettjei, illetve a cselekmények általában rendkívül erős hatást gyakorolnak rájuk. Fontos, hogy legyen egy reális képük a terrorcselekmények mai jellegéről, mivel ennek ismerete megalapozhat egy biztonságtudatos magatartást és megfelelő szituációs éberséget, ami adott esetben a lehetőség szerinti higgadt reagálást és ezzel a túlélést is jelentheti, valamint nagyban segítheti a hatékony együttműködést a reagálóerőkkel.

A terrorizmus arculatváltásának rövid áttekintésével szeretnék rávilágítani arra, hogy napjainkban a változások a korábbinál gyorsabban és nagyobb mértékben gyakorolnak hatást a felkészítési, képzési rendszerekre, melyek gyors és átfogó megoldásokat igényelnek egy esetleges terrortámadás pusztító hatásainak elhárítása vagy minimalizálása érdekében. Véleményem szerint a terrorizmus arculata az elmúlt évtizedekben megváltozott. A változás megértéséhez elengedhetetlenül szükséges egy rövid történeti áttekintést végezni, így láthatóvá válik, hogy a *modus operandi* hogyan változott, és a terrorizmus mely típusai kerültek előtérbe a 21. század első évtizedeiben.

Kiss Zoltán László² „A terrorizmus elleni küzdelem szociológiai természetű kihívásai” című tanulmányában a terrorizmus következő definícióját tekinti leginkább használatosnak: „Az erőszak szándékos alkalmazása, illetve azzal történő fenyegetés a polgári lakossággal, illetve civil célpontokkal szemben meghatározott politikai célok elérése végett.”³ A fenti gondolat sor mentén a terrorizmust elsősorban egy aszimmetrikus viszonyrendszerben a gyengébb fél által alkalmazott taktikának, eljárás módnak tekintem, amely stratégiai szintű politikai célok, hatások elérését célozza – és amit azzal egészítenék ki, hogy melynek erőszakos eszközei és módszerei *elsősorban* a polgári lakosság, illetve civil célpontok ellen irányulnak.

Az általánosan jellemző, demonstratív végrehajtások vagy azok kilátásba helyezése a politikai vezetés, illetve a társadalom minél szélesebb köre felé közvetített „üzenet” a terroristák részéről. A média szerepének felerősödésével ez az „üzenet” már egyre gyorsabban és egyre nagyobb méretekben ér célba, tehát kijelenthető az is, hogy a nagy médiavisszhang viszonylag alacsony kockázat vállalásával érhető el.

² Prof. dr. Kiss Zoltán László ezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar professzora, szociológus.

³ Kiss Zoltán László: A terrorizmus elleni küzdelem szociológiai természetű kihívásai. Hadtudomány, 2005/4., 182–187. http://mhht.eu/hadtudomany/2005/4/2005_4_31.html (Letöltés időpontja: 2021. 01. 06.)

A terrorizmus brutális cselekményei – az ártatlan emberek ellen alkalmazott halálos erőszak, valamint az anyagi javak rombolása – demoralizálják a lakosságot, és az nyilván nyomást gyakorol a politikai vezetésre – ez tehát a terrorizmus egyszerű és pusztító logikája.

Ez a logika és ez az eljárás mód nem új keletű, miként az sem, hogy akik terrorcselekményeket követtek vagy követnek el, azok a legtöbb esetben azt állítják, hogy valamely politikai, vallási, etnikai vagy morális ügy érdekében cselekedtek, illetve cselekszenek. Így jellemzően az elkövetők felhatalmazzák magukat az erőszak alkalmazására a „magasabb rendű cél” érdekében.

Ezekből az eszmékből, eszmerendszerekből, ideológiákból a terrorizmus történelme alatt nagyon sok akadt, ennek megfelelően a terrorizmus az ideológiai szempontrendszer alapján is osztályozható. Nézzük a legjellemzőbbeket:

- *politikai ideológiák*: idesorolom elsőként a különböző politikai szélsőségeket (szélsőbaloldali és szélsőjobboldali szervezeteket, anarchista, nihilista csoportokat);
- *szélsőséges vallási ideológiák*: az alapja jellemzően a hit szélsőséges értelmezésében keresendő, és bár kétségtelenül napjaink egyik nagy fenyegetését az iszlám indíttatású terrorizmus jelenti, meg kell említenünk, hogy – nem kis számban – léteznek más vallások által átítatott szélsőséges csoportok is;
- *etnikai és nemzeti függetlenségi ideológiák*: lényegében a politikai ideológiákhoz tartozó, de mégis külön kezelendő kategória, mely politikai-filozófiai töltetét tekintve talán a legtagabb;
- *tematikus*: alapvetően azok a csoportok tartoznak ide, amelyek különböző politikai, gazdasági vagy társadalmi vonatkozású – sokszor erkölcsi, morális – céljaik elérése érdekében olyan erőszakos módszereket alkalmaznak, amelyek már megvalósítják a terrorcselekmény tényállását, kimerítik a terrorizmus fogalmát (ilyenek lehetnek a különböző környezetvédelmi, globalizációellenes csoportok is).

A fentiekben túl, természetesen a terrorizmust – mivel az egy sok összetevőből álló, komplex rendszernek tekinthető – több szempont szerint osztályozhatjuk,⁴ melyekre most jelen tanulmányom terjedelmi korlátai miatt nem kívánok részletesen kitérni. Áttekintésünk vonatkozásában alapvetően az alkalmazott eszközök és módszerek, a célkiválasztás mechanizmusa bír nagyobb jelentőséggel, melyeket a későbbiekben konkrét korszakok összefüggésében részletezek.

A TERRORIZMUS A KEZDETEKTŐL AZ 1970-ES ÉVEK KÖZEPÉIG

Mint arra a fentiekben már utaltam, a terrorizmus nem a 21., de még csak nem is a 20. század terméke. A mai értelemben vett terrorizmusra találhatunk példákat a történelmi időkben, így akár az Ószövetségben leírt Judit és Holofernéz⁵ történetét is tekinthetjük ennek, de nézünk ehhez a megközelítéshez is néhány konkrét példát.

Már a 11. századtól tudunk olyan jól szervezett, felfegyverzett és konspirált terrorista támadások elkövetésére kiképzett csoportokról, amelyek célja félelem- és zavarkeltés volt. Az egyik legismertebb ilyen csoport a perzsa Haszan-i Szabáh⁶ által létrehozott izmaelita szekta, amely *aszaszinek* néven vált híressé-hírhedtté. Tagjai nevüket egyes vitatott források

⁴ Kiss: i. m.

⁵ Holofernéz: Judit könyvének (katolikus Biblia egyik deuterokanonikus könyve) elbeszélése szerint a ninivei uralkodó, Nabukodonozor hadvezére volt, aki hadjáratot vezetett Izrael ellen.

⁶ Haszan-i Szabáh (kb. 1034–1124) karizmatikus síita vallási vezető volt.

alapján az arab *hasisin* (jelentése hasisifogyasztó) szóból eredeztetik, mely a gyilkosságokra, támadásokra való felkészülés során történő kábítószer-használatra utal.

Az igazi szembenezés a jelenséggel a középkorban vette igazi kezdetét. A társadalmi jogállás születési alapon történő meghatározása alapvetően magában hordozta a népesség többségének elnyomását, esetenkénti terrorizálását. De a terror középkori megjelenési formájának tekinthető az inkvizíció intézménye is, amely egy, a katolikus egyház által működtetett sajátos jogi intézmény volt.

A történelmi idők terrorjellegű cselekményei számos hadjáratot is kísértek, ahol nem feltétlenül érvényesültek a romantikus regények lovagi erényei. A Szentföldre vezetett kereszties hadjáratok során mindkét fél számos kegyetlen cselekménnyel igyekezett bizonyítani elhivatottságát a győzelem kivívására, valamint megtörni az ellenfél morálját, összezúzni támogatottságát, és ezzel a másik fölé kerekedni. Hasonló könyörtelenséggel zúdultak Európára a mongol-tatár hadak is, amelyeknek a kegyetlenségéről szóló históriák sokfelé megelőzték érkezésüket.

A középkori terrorizmus első tömeges megnyilvánulására Dél-Franciaországban került sor 1209–1226 között, ahol a francia nemesek pápai parancsra tízezerrel mészárolták le az eretneknek nyilvánított katarokat.⁷

A fentiekben említett cselekmények azonban ma már más jogi kategóriába, tényállásba sorolhatók (genocídium, egyéb háborús bűncselekmények), és mélyebb jogi értelmezés vagy elemzés nélkül megállapíthatjuk, hogy a mai értelemben vett terrorizmus alatt alapvetően mást értünk.

A *terror* szó modern jelentése új értelmezést nyert a francia forradalom során a Robespierre⁸ névvel fémjelzett jakobinus diktatúra alatt is, és egyfajta új eredetet jelent a *la terreur*, mely állami terror során a kivégzettek száma tizenhárom hónap alatt megközelítette a negyvenezer főt.

Mintegy százötven évvel ezelőtt, a 19. század utolsó évtizedeiben bukkant fel a terrorizmusnak az a formája, mely során csoportok, politikai irányvonalak államok, rendszerek megdöntésére vagy megszüntetésére törekedve követtek el merényleteket. Több szakértő, köztük David C. Rapoport,⁹ a Kaliforniai Egyetem (University of California) professzora innen keltezi a modern terrorizmus kialakulását, hozzátéve, hogy a cselekmények jellege ekkor még inkább világi és nem vallási, más megközelítésben pedig inkább lokális, semmint nemzetközi kiterjedésű.

Idesorolhatjuk az Oroszországban a cárok meggyilkolását tervező titkos szervezeteket, köztük a *Narodnaja Volja* (Népakarát) nevű szervezetet, amely II. Sándor cár ellen hajtott végre sikeres merényletet 1881. március 13-án egy, a cár hintója alá dobott bombával. De további anarchista csoportok is felbukkantak (bakunyinisták, blanquisták), melyek az állam destabilizálása céljával követtek el merényleteket.

A két világháború között már több alkalommal is foglalkoztak a terrorizmus kérdéssel jogi és büntetőjogi szinten is. Egy 1930-ban Brüsszelben előterjesztett, öt cikkelyből

⁷ Kataroknak (vagy kataroknak) nevezték a 10. század közepén Dél-Franciaországban feltűnő dualista alapállású eretneknek kikiáltott vallási mozgalom tagjait. Nevüket maguk a görög katarosz, vagyis tisztultak szóból eredeztetik.

⁸ Maximilien François Marie Isidore de Robespierre (Arras, Franciaország, 1758. május 6. – Párizs, Franciaország, 1794. július 28.) francia ügyvéd, politikus, forradalmár, a jakobinus diktatúra vezéralakja.

⁹ David C. Rapoport (1929–) a University of California professzora. Kutatási területének fókuszában a politikai erőszak és a terrorizmus áll.

álló jogszabálytervezet először használta hivatalosan a *terrorizmus* kifejezést. Ezt követte az 1931-ben Franciaországban, majd 1934-ben Spanyolországban napirendre tűzött, a terrorizmus üldözésére vonatkozó törvénytervezet. A horvát usztrasák által 1934-ben I. Sándor jugoszláv király ellen Marseilles-ben elkövetett merénylet utáni döbbenetet és felháborodást követően Európában megfogalmazódott egy nemzetközi egyezmény megkötésének szükségessége a terrorizmus üldözésének vonatkozásában.

Természetesen a terrorizmus és a terrorcselekmények elleni hatékony fellépést nem csak az európai merényletek és szervezkedések sürgették. A világ más pontjain is kialakult olyan politikai helyzet, mely az indulatok ilyen irányú elfajulásához vezetett, és a szemben álló felek nem a békés párbeszédet szorgalmazták.

A 20. századi terrorizmus komolyabb megjelenése a Közel-Kelethez köthető, ahol már az előző századforduló időszakában súlyos szembenállás alakult ki az évszázadok óta ott élő palesztinok és az Európából Palesztinába kivándorolt zsidók között. Az Izrael néven létrejött zsidó állam 1948. május 14-i megalakulását követően a helyzet nem javult, sőt súlyosbodott. A zsidó–palesztin viszony és a környező arab államok ellenséges fellépése azt eredményezte, hogy a szomszédos országok azonnal megtámadták Izraelt, amely azonban képes volt megvédeni magát. Ettől kezdve a palesztinok és az arabok egymás után alakították terror-szervezeteiket a zsidók és a zsidó állam ellen.

1970-ben jött létre a *Fekete Szeptember* elnevezésű szélsőséges fegyveres csoport, mely leghíresebb akcióját 1972-ben hajtotta végre a müncheni olimpián, amikor tagjai tizenegy izraeli sportolót gyilkoltak meg. Ez a terrorcselekmény mérföldkövévé vált a terrorelhárítás történetében is, hiszen ettől az eseménytől datálható több terrorelhárító szolgálat megalakítása a rendfenntartó erők kötelékében. Ez az esemény megalapozta, hogy a különleges műveleti erők feladatrendszerében egyre nagyobb szerepet kap a terrorelhárítás és az anti-terror, valamint az ilyen feladatokra történő naprakész felkészülés követelménye. 1975-ben palesztin terroristák ismét nemzetközi porondra léptek, amikor Bécsben OPEC-tagállamok¹⁰ minisztereit rabolták el. Ez rávilágított arra, hogy innentől a Közel-Keleten kívüli célpontok támadásával nem csak esetlegesen kell számolni.

A tragikus események rámutattak arra, hogy a terrorizmus immár a szélesebb nemzetközi szintre lépett, és ez a terrorizmus bárhol, bármikor lecsaphat, továbbá módszerei kíméletlenek lesznek. Számos szervezet módszerei között, a nagyobb figyelemfelkeltés érdekében, megjelent a túszejtés és a légi járművek eltérítése.

A terrorizmus fejlődésének az 1970-es évek közepéig történő áttekintésében említést kell tennünk azokról a csoportokról is, melyek valamilyen szeparatista célból alakultak és folytattak harcot adott régiók elszakadásáért. Ezek a szervezetek aktív működésük idején komoly ismertségre tettek szert, a nemzetközi és a számukra hazai politika alakulása azonban napjainkra csökkentette aktivitásukat. Ezek közül a legrégebbi talán az *Ír Köztársasági Hadsereg* (Irish Republican Army – IRA), amely 1919-ben jött létre azzal a céllal, hogy a brit koronától független, önálló Írországot megteremtse. Hasonló céllal, a Spanyolországtól történő elszakadás szándékával alakították meg a baszkok 1959-ben *Baszkföld és Szabadság* (Euskadi Ta Askatasuna – ETA) elnevezésű szervezetüket, hogy csak a legismertebbeket említsük.

¹⁰ Organization of the Petroleum Exporting Countries – Kőolaj-exportáló Országok Szervezete. 1960-ban Bagdadban alakult nemzetközi szervezet, amelynek elsődleges célja, hogy összehangolja tagországi kőolaj-kitermeléssel kapcsolatos politikáját.

Mindezek mellett meg kell említenünk a viszonylag nagy számmal szerveződött baloldali, anarchista csoportokat is, mint például az 1967-ben alakult német *Vörös Hadsereg Frakció* (Rote Armee Fraktion), az 1970-ben létrehozott olasz *Vörös Brigádok* (Brigate Rosse) csoport, valamint az 1975-ben létrejött görög *November 17* elnevezésű forradalmi szervezet. Természetesen a szélsőségesek a politikai jobboldalon is létrehoztak hasonló szervezeteket.

Az értékelt korszak terrorizmusának főbb jellemzői:

1. *Céljai szerint*: demonstratív, erőszakos cselekmények elkövetésével általános félelem keltése a célterület lakosságának minél szélesebb köreiben, ezáltal aláásni egy társadalom, egy ország stabilitását, nyomást gyakorolni annak vezetésére, hogy a terroristák akarata teljesüljön.
2. *A megjelenés színtere szerint*: az 1970-es évek közepére a terrorizmus a lokális és a regionális szintről továbblépett, és már szélesebb nemzetközi téren is komoly tényezővé vált, céljai eléréséhez igyekezett minél szélesebb nyilvánosságot teremteni.
3. *Módszerei szerint*: elsősorban fegyveres támadások, robbantások, öngyilkos merényletek, politikai gyilkosságok, emberrablás, túszejtés (több esetben tömegközlekedési eszközök eltérítésével).
4. *Ideológiai szerint*: a politikai ideológiák széles skálája mellett, jelentős mennyiségben és jelentős erőt képviselnek a szélsőséges vallási alapok, melyek sok esetben nemzeti, etnikai vonatkozásúak is.
5. *Szervezetük jellemzői szerint*: kialakulnak a jól szervezett, hierarchikus csoportok, szervezetek, melyek közös jellemzője a konspiráció és a szélesedő kapcsolatrendszer (nem egy esetben állami támogatással, háttérbázissal).
6. A terrorizmus már osztályokba sorolható: államilag nem támogatott, államilag támogatott, illetve rezsimhez köthető.¹¹
7. Az 1970-es évekre a terrorista szervezetek részéről megfigyelhető volt egyfajta törekvés az erőszak balanszírozására, miszerint a kevés erőszak nem alkalmas figyelem felkeltésére, a túlzott viszont ellenérzést válthat ki irányukba, így kontraproduktívvá válhat a kitűzött cél elérése szempontjából. Ez a terrorista magatartás egyfajta kiszámítható, racionális viselkedést eredményezett. Ebben az időszakban a lassú, „történelmi” fejlődés volt jellemző; bár a terrorista szervezetek vezetői és tagjai részéről a tervezés, szervezés és végrehajtás, tehát az eredményes működés vonatkozásában számos elképzelés merült fel, a megvalósítás – a lehetőségeik korlátozottsága miatt – váratott magára.
8. Kialakul a „terrorista vagy gerilla, esetleg szabadságharcos?”¹² dilemmakör. Az 1960-as évekre a *terrorista* megnevezésnek meglehetősen negatív értelmezése lett, így azok a csoportok, szervezetek, amelyek például nemzeti felszabadítóként határozták meg önmagukat, vagy annak voltak tekinthetők – akár valamely nagyhatalmi törekvés ellenében –, alapvetően gerillaként, szabadságharcosként tekintettek önmagukra, semmint terroristaként. Mint ismeretes, a gerilla-hadikultúra mint irreguláris hadviselés a hadikultúrák részét képezi.¹³ De a gerilla-hadviselés eszköztárában terrorista módszerek is szerepelhetnek, melyeket nagy hatékonysággal alkalmaztak és alkalmaznak az erőteljesebb nyomás gyakorlására erősebb ellenfeleikkel szemben, ennek ellenére – megítélésem szerint – a két fogalom markánsan külön kezelendő.

¹¹ Kis-Benedek József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 150.

¹² Lásd Kiss: i. m.

¹³ Bővebben lásd Ágh Attila: Konfliktusok, háborúk. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1989.

Összességében megállapítható, hogy a terror és a terrorizmus egy több évezredes múltra visszatekintő jelenség, mely hosszú történelmi fejlődése során egyre szélesebb spektrumon mutatta meg pusztító arcát és vitathatatlan hatékonyságát az általános félelemkeltésben.

Az értékelt korszak végére elengedhetetlenül szükségessé vált a terrorizmus egyértelmű és egységes definiálása – amit nyilván itt különböző kategóriák indokoltak –, ami alapfeltetele annak, hogy meghatározhassuk, hogy mi, illetve ki ellen kell harcolni. Megítélésem szerint ennek egy nagy akadályja volt: a hidegháborús szembenállás, mivel a politikai, ideológiai szembenállás növelte a különbséget az egyes államok terrorról, terrorizmusról, de legfőképpen egy adott terrorszervezet minősítéséről alkotott állásfoglalásai között.

Ebben az időszakban – de ez sajnos napjainkig igaz – számos terrorszervezetnek és tagjainak biztosítottak hadművelési és kiképzési hátteret olyan államok, amelyek egyrészt „megértették”, de legalábbis „nem ítélték el” egyes szervezetek törekvéseit és módszereit, másrészt a támogatott terrorista szervezetek az ellenérdekelt országok területén készültek terrorcselekményeket elkövetni, amelyek eredménye kétségtelenül „jól jöhetett” a támogatóik részére is. Ezek a kapcsolatok ezért jellemzően titokban, látens módon, a politikai színpalak mögött alakultak, de a terrorizmus módszereit, eszközeit a legtöbb állam nyilvánosan, manifeszt módon elítélte és elítéli a mai napig.

TERRORIZMUS A 70-ES ÉVEK KÖZEPÉTŐL AZ EZREDFORDULÓIG

Az 1970-es évek végére megjelent egy új terrorista generáció, melyet a korszak világpolitikai eseményei is erőteljesen alakítottak és befolyásoltak, valamint egyre inkább előtérbe került az iszlám terrorizmus, annak is az újabb vonulatai.

Az iráni iszlám forradalom során, 1979-ben Homeini ajatollah vallásos követői elfoglalták az Amerikai Egyesült Államok teheráni nagykövetségét, és ezzel egy 444 napos túsdráma bontakozott ki, melynek oka Washington folyamatos segítségnyújtása az elűzött iráni sah részére. Ez az esemény egyfajta mérföldkő volt azon az úton, amelynek nyomán Irán rövidesen világszerte a szélsőséges iszlám egyik fő támogatója lett. De mérföldkőnek tekinthető abban a tekintetben is, hogy az Amerikai Egyesült Államok és állampolgárai még nem igazán tudtak mit kezdeni az iszlám terrorizmus ilyenfajta új hullámával. Ezt a feltevést csak erősítette az 1980. április 24–25-én sikertelenül végrehajtott *Saskarom* (Operation Eagle Claw) hadművelet.

Ugyancsak elmondható erről az időszakról, hogy a nagyhatalmak politikai döntéshozói saját céljaik érdekében továbbra is, de már erőteljesebben próbálták kihasználni a szélsőséges militánsok erejét és működését. Kiváló példa erre az amerikaiak által nyújtott támogatás az iszlám militánsok szovjetek elleni harcához az afganisztáni háború során.

A szovjetek afganisztáni háborúja és veresége ebben az időszakban kétségtelenül hozzájárult az al-Kaida megerősödéséhez, mivel a szervezet alapját lényegében a mudzsahed harcosok képezték, kiegészülve külföldi önkéntesekkel. A harcedzett, általuk erkölcstelennek tartott világtól elfordult „Isten harcosai”, a muszlim földek fegyveres védelméért indított dzsihádban részt vevő harcosok közül a szélsőségesek ekkor fordultak Oszama bin Laden felé, és személyében megtalálták új vezetőjüket, aki az iszlám legnagyobb ellenségét a szaúd-arábiai vahabita rezsimben és támogatójában, az Amerikai Egyesült Államokban látta megtestesülni.

A „szent harcosok” korábbi támogatóik ellen fordulva az al-Kaidában gondolták annak a harcnak a lehetőségét, amellyel kifejezhetik tiltakozásukat Washington közel-keleti politikája ellen, és támogatásukról biztosították a Palesztina felszabadítására irányuló

törekvéseket, valamint iszlám államok létrehozását világszerte. Ennek eredményeként az al-Kaida és más dzsihadista szervezetek már egyértelműen szent háborút indítottak a „Nagy Sátán”, az Amerikai Egyesült Államok ellen.

Ezt követően, az 1990-es években gyakorivá váltak az amerikai érdekeltségek elleni terrorista akciók, melyek egyik jelentős eseménye volt a Világkereskedelmi Központ ellen 1993-ban intézett támadás. Innentől Bin Laden is egyértelműen az amerikai titkosszolgálatok fókuszában állt, de a folyamat folytatódott, és 1998-ra az al-Kaida vezetője már egy általa kiadott fatvában¹⁴ jogosnak minősítette az akciókat, és nyíltan buzdította híveit az amerikai érdekeltségek elleni támadásokra a világ minden részén.

Az ezredfordulóra az Amerikai Egyesült Államok több súlyos merényletet szenvedett el: 1998 nyarán a kenyai és a tanzániai nagykövetségeit érte támadás, majd 2000 októberében az Ádeni-öbölben haditengerészetének egyik rombolója, a USS *Cole* ellen követtek el öngyilkos akciót, hogy csupán a legnagyobbakat említsük.

Egyértelmű tendenciává vált, hogy a terrorizmus természete ezekben az években egyre pusztítóbb és agresszívabb lett. Szervezeti határokon átívelőkké váltak, és a korábbi időszakokhoz képest jóval kiterjedtebb nemzetközi szállítási és kommunikációs csatornákat használnak.

Az 1990-es évekre a terrorizmus igazodott a változó világhoz, és új, minden eddiginél veszélyesebb arcát mutatva lépett színre. Benjamin Netanjahu¹⁵ *Harc a terrorizmus ellen* című művének előszavában így ír erről az „átrendeződésről”: „*A terrorizmus bosszúszomjasan tért vissza. Miután az 1980-as években nemzetközi szinten és a legtöbb nyugati országban sikerült visszaszorítani, most kegyetlen, félelmetes alakot öltve tért vissza újra. Az Egyesült Államokban a manhattani Világkereskedelmi Központ, valamint az Oklahoma Cityben található kormányzati központ elleni robbantások érzékeltették az amerikaiakkal, hogy a terrorizmus már a főútcán is képes lecsapni.*”¹⁶

A későbbi izraeli miniszterelnök könyvében megfogalmazza a különbséget is, ami a múlt és a jelen terrorizmusa között érzékelhető. „*Az új terrorhullámban fellelhető modus operandi egyértelműen eltér a világot a hatvanas évek óta több mint két évtizeden át nyomasztó terrorizmustól. Az új keletű terrorizmus már nem nagyon »dicsekedhet« túszejtéssel, s a gépeltérítések gyakorlatilag teljesen megszűntek. A ma terroristája a célpont felrobbantására specializálódott, s erre jó oka van: az 1980-as években a túszejtőkre, a géprablókra és támogatóikra kimért büntetések minden szempontból költséges ügylétté változtatták a terrorizmus nyíltabb formáit. Az új keletű terrorizmusban részt vevő új és nem is annyira új erők a büntetés elkerülése érdekében még a sötétséget kedvelő elődeiknél is sokkal mélyebben húzódnak meg az árnyékban.*”¹⁷

Az 1995-ben kiadott szakirodalom utal arra, hogy a terroristák jól ismerik potenciális ellenfeleiket, és megfelelő koncepció mentén fel is készülnek belőlük, ezért ezt az elhárítás oldaláról is figyelembe kell venni. „[a terroristák, terrorista szervezetek] *Nagyon jól ismerik ugyanis a Nyugatot, és kidolgozták azokat a stratégiákat, amelyek segítségével hasznot*

¹⁴ Fatva vagy fetva az iszlám vallásban vallásjogi döntést jelent, amelyet egy arra képzett személy hoz olyan esetekben, amikor egy hitelméleti kérdésre nincs válasz a Koránban vagy a muszlim tudósok közmegegyezésében.

¹⁵ Benjamin Netanjahu (Tel-Aviv, Izrael, 1949. október 21. –) izraeli politikus, miniszterelnök, az izraeli hadsereg különleges erőinek egykori tagja.

¹⁶ Benjamin Netanjahu: *Harc a terrorizmus ellen – Hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust.* Alexandra Kiadó, Budapest, 1995, 15.

¹⁷ Uo.

*húzhatnak gyenge pontjaiból. A terrorizmus elleni hatékony fellépés szükségszerűen megköveteli azokat a belpolitikai és nemzetközi politikai lépéseket, amelyek visszatartják a terrorizmus térnyerését és kiküszöbölhetik az annak táptalajt adó erőfeszítéseket.*¹⁸

Már nem kérdéses, hogy a 21. század egyik legnagyobb biztonsági fenyegetése a nemzetközi terrorizmus és az ahhoz kapcsolódó cselekmények lesznek.

Az értékelt korszak terrorizmusának jellemzői:

1. *Céljaik szerint:* továbbra is demonstratív erőszakos cselekmények elkövetésével általános félelem keltése a célterület vagy -térsg lakosságának, közösségeinek minél szélesebb körében, ezáltal aláásni egy társadalom, egy ország stabilitását. A vizsgált időszakban azonban megfigyelhető volt, hogy a legjelentősebb terrorszervezetek már komoly stratégiai pozíciókat voltak képesek elfoglalni, ezzel együtt jelentős fenyegető tényezővé válni mind politikai, mind gazdasági, valamint társadalmi és katonai vonatkozásban is. Folyamatosan ennek a pozíciónak az erősítésére törekedtek, és ellenségeik elpusztítása mellett nyílt háborút hirdettek.
2. *A megjelenés színtere szerint:* a terrorizmus lokális, regionális és nemzetközi szinten egyaránt továbbra is jelen volt. De a globalizáció hatása, a tér és idő jellemzői, a villámgyors hatásmechanizmusok miatt már olyan nemzetközi fenyegetéssé vált, amellyel egyértelműen globális szinten is számolni kellett.
3. *Módszereik szerint:* fegyveres támadások, robbantások, öngyilkos merényletek, politikai gyilkosságok, emberrablás, túszejtés – több esetben tömegközlekedési eszközök eltérítésével. Módszereik egyre kíméletlenebbek és pusztítóbbak lettek.
4. *Ideológiáik szerint:* a politikai ideológiák széles skálája mellett felerősödtek a szélsőséges vallási alapok (melyek nemzeti, etnikai megerősítést is nyertek).
5. *Szervezetük jellemzői szerint:* kialakultak a jól szervezett, hierarchikus csoportok, szervezetek, melyek közös jellemzője a konspiráció és a kiterjedt, határokon átívelő kapcsolatrendszer volt, továbbra is sok esetben állami támogatással és háttérbázissal.
6. Az 1970-es években jellemző erőszak-balanszírozás eltűnt, a jelentős terrorista szervezeteknek ez már nem volt érdekük. Ezt felváltották magasabb intenzitású módszerek, amelyek alkalmasak voltak a figyelem széles körű felkeltésére és az erőteljesebb nyomásgyakorlásra. Megítélésem szerint a terroristák részéről ezek a cselekvési módozatok is hordoztak egyfajta kiszámíthatóságot, racionalitást, ez azonban már másként értendő, mint korábban. Ebben az időszakban jellemzővé vált az átrendeződés, és a terrorista szervezetek módszerei, eszközei tekintetében is jelentősebb változások következtek be, ami a szervezetek és a támadások hatékonyságát növelte. Mondhatni, hogy ez volt a nagy átmenet időszaka.

Összességében megállapítható, hogy a hidegháború utolsó évtizede, majd a kétpólusú világrend megszűnését követő unipoláris világrend évtizede, utóbb pedig a multipolárisá váló világ politikai eseményei átalakulást eredményeztek a terrorizmus világában is. Véleményem szerint ebben az időszakban már szárba szökkenett egy, a teljes világot behálózó, globális és szélsőséges ideológiákon nyugvó terrorizmus, mely a 21. században már határon és kontinenseken átívelő fenyegetést jelent.

¹⁸ Uo. 17.

A 21. SZÁZAD TERRORIZMUSA

A harmadik évezred első évtizedeinek nemzeteken átívelő biztonsági kihívásai nem minden tekintetben új keletűek, inkább tekinthetők egy folyamat újabb epizódjának. Megítélésem szerint érzékelhető, hogy a terrorizmus is része ennek a folyamatnak és lényeges negatív „karaktere” az újabb fejezetnek is. Napjaink terrorszervezetei nagy szervezettséget mutatnak, jelentős anyagi háttérrel és magas technikai bázist tudhatnak maguk mögött, így már lényegesen nagyobb szabású akciókat képesek végrehajtani. Működésüket tekintve a szervezetek még inkább konspiráltak, de elrettentő támadásaik a lehető legnagyobb figyelmet vonják magukra.

Nagyon sokszor emlegetett megállapítás, de mindenképpen igaz, hogy az Amerikai Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadások – melyek a történelem legnagyobb méretű terrorakciója keretében történtek – mérföldkövet jelentettek a terrorizmus arculatváltásában. A terrorizmus egyértelműen megüzente, hogy sehol senki nincs biztonságban, hiszen a világ vezető nagyhatalmát a saját földjén támadták meg egy nagyszabású terrorista művelet során. Ez a cselekmény azonnal világméretű hatásokat eredményezett, kezdve az Amerikai Egyesült Államok katonai műveleteitől a különböző magas szintű biztonsági intézkedések (például a repülésbiztonság terén) bevezetéséig.

A szeptember 11-i terrortámadást követően az emberek figyelme az új vallási terrorizmus irányába fordult, amelyet az al-Kaida franchise-jelenség csak fokozott. Egyesek fenyegető rémet, mások egy új világrend letéteményesét látják ebben, mivel a globalizáció negatív következménye a társadalmi rétegek között kialakuló és mélyülő egyenlőtlenség. Ennek további eredménye, hogy a nyugati világ a maga értékrendjével egyfajta ellenségképet jelent az elszegényedett, sokszor a napi létükért küszködő tömegek szemében. Ezek a manipulálható tömegek a sokszor az összeomlás szélén álló államokban kiváló bázist és utánpótlási lehetőséget jelentenek a terrorista szervezetek számára.

Ezzel együtt napjaink másik biztonsági kihívása, a migráció összefüggése is felmerül, mivel egyfelől a bevándorló tömegekkel együtt nagyszámú olyan személy érkezik ellenőrizetlenül, akik terrorszervezetek tagjai, egykori harcosai, illetve szimpatizánsai. Másfelől számos országban alakulnak ki nehezen ellenőrizhető kolóniák (no-go zónák), amelyek szintén kiváló háttérrel nyújtanak az adott országok vagy régiók területén a terrorszervezetek hatékonyságához, mivel ott komoly háttérbázisokat hozhatnak létre. Ezek a folyamatok több hivatalos állásfoglalás szerint az elkövetkezendő években sem szűnnek meg, így a terrorizmus ellen elsöprő győzelem nem várható. Az iszlám a szélsőséges politikai irányzatával a Közel-Keleten túl Európára is jelentős hatást gyakorolt és gyakorol, amihez az említett migrációs folyamatok kedvező háttérrel biztosítanak.

Megállapítható, hogy a legjelentősebb, ezáltal a legnagyobb biztonsági fenyegetést jelentő terrorszervezetek nemcsak lokálisan, hanem határokon átnyúló, globális szinten fejtik ki tevékenységüket; csoportjaik, sejtjeik és tagjaik jelen vannak háborús területeken, különböző konfliktuszónákban csakúgy, mint a mindennapi békés életet élő városokban. Több terrorszervezet látványosan „kinőtte magát”, és már az élőerő, valamint fegyverzeti, technikai felszereltség, de akár a kiképzés tekintetében is jelentős erőt képvisel, ami évtizedekkel ezelőtt még nem volt jellemző.

Kijelenthető az is, hogy a terrorcselekmények végrehajtását szerveázó és részletes információgyűjtés és tervezés előzi meg, valamint az előkészületek fázisa is komoly hangsúlyt kap. Igen csekély annak a valószínűsége, hogy valaki egyik napról a másikra, egyszerűen, minden átmenet nélkül hajtson végre egy merényletet. Ez természetesen nem elképzelhe-

etlen, de nem ebben a kategóriában. A kijelölt célpontok megtámadása és a meghatározott eredmény sikeres elérése érdekében a terroristáknak ki kell választaniuk a megfelelő módszereket (taktikai eljárásokat) és a szükséges eszközöket, majd felkészülni a feladat végrehajtására. Ez a folyamat, vagyis maga a támadás ciklusa természetesen a múltban is létezett, ebben változás aligha észlelhető. A támadások során alkalmazott módszerekben, eljárásokban viszont vannak változások.

Az általános vélekedés szerint a terrorcselekmények törvényszerű velejáráói a terroristacsoportok által végrehajtott robbantások, lőfegyverekkel, különböző hidegfegyverekkel, szükségesszükszerekkel végrehajtott erőszakos támadások. Szintén törvényszerű velejáráóknak tekintik a túszejtéseket, a jelentős anyagi javak vagy az állam működése, a lakosság ellátása szempontjából kiemelt fontosságú, illetve kritikus infrastruktúra részét képező létesítmények elfoglalását, ellenőrzését, valamint azokat a különböző követeléseket, melyeknek a teljesítésétől teszik függővé a túsok szabadon bocsátását, a létesítmények sértetlenségét.

A korábbi évtizedekben jellemző csoportos elkövetés mellett egyre nagyobb számban fordulnak elő olyan elkövetők, akik saját országban, térségen belül „építik fel” magukat és követik el támadásaikat, különböző erőszakos cselekményeiket. Ezt a jelenséget a szakirodalom „hazai terrorizmus” (*domestic terrorism*) kifejezéssel illeti. Ez esetben a helyszín, a célpontok és az elkövetők is jellemzően ugyanabból az országból (térsegből) származnak, vagy ott találhatóak, oda köthetők. Az elmúlt évtized néhány ilyen jellegű cselekménye: Breivik által elkövetett tömegmészárlás a norvég Utoya szigetén (2011), az amerikai Orlandóban egy melegbár ellen elkövetett támadás (2016), az új-zélandi Christchurchben két mecset ellen elkövetett merénylet (2019).

A szakirodalomban – ezen belül – megkülönböztetnek úgynevezett „bennszülött” terroristákat, akik az esetek nagy részében valamely terrorszervezethez, terroristacsoporthoz tartoznak, valamint olyan egyéni elkövetőket, „magányos farkasokat”, akiknek szervezeti hovatartozása nem bizonyítható, vagy ilyen kapcsolata nem is létezik.

Ezek a jellemzők nagyban megnehezítik a felderítést, komoly nehézséget gördítenek a radikális események megelőzésének útjába, legtöbbször már csak a tragikus eseményekkel és azok következményeivel szembesülünk.¹⁹

A túszejtések továbbra is jellemzőek, viszont nagy számban megjelentek a túszejtések olyan esetei, amikor már nem egy későbbi tárgyalási alapot szolgálnak, hanem időhúzást, egy nagyobb terrorista művelet részeként egyfajta játszmát alapoznak meg, vagy a tús(ok) későbbi, demonstratív kivégzését készítik elő. Jellemzővé vált, hogy a terroristák már nem akarják túszaikat élve szabadon bocsátani, vagyis már nem akarnak párbeszédet, ehelyett inkább további brutális tetteikkel akarják demonstrálni céljaik iránti elszántságukat.

Egyre nagyobb számban jelennek meg a támadások során az aktívlövész-szituációk, melyek során egy vagy több személy véletlenszerűen vagy szisztematikusan kiválasztott élő célpontokat támad meg egyértelmű gyilkolási szándékkal. Magatartásukkal cselekményük során határozottan és töretlenül demonstrálják azt a szándékukat, hogy a legfontosabb céljuk a tömegmészárlás, a lehető legnagyobb pusztítás elérése a támadás helyszínén tartózkodók körében. A korábban említett támadások ebbe a kategóriába tartoznak, de közéjük sorolhatóak az iszlám szélsőségesek által 2015. november 13-án este Párizsban elkövetett terrortámadások is.

¹⁹ Kis-Benedek: i. m. 189.

Cselekményük során lőfegyvereket, robbanóeszközöket és hidegfegyvereket egyaránt alkalmaznak. Ezekre a támadásokra jellemző, hogy az elkövetők mindaddig folytatják a támadást, amíg harcképtelenné nem válnak, vagyis öngyilkos támadásoknak is tekinthetők az ilyen akciók, melyeket gyakran öngyilkos robbantásokkal is összekötnek.

Előfordul különböző, általában nagy tömegű járműveknek a támadás eszközeként (lényegében fegyverként) történő alkalmazása elsősorban forgalmas helyeken, tömegrendezvényeken, amikor az aktívlövész-szituációhoz hasonlóan a jármű vezetője egyértelmű és folyamatos ölési szándékkal támad nagyszámú személyre. A cél itt is az elérhető legnagyobb pusztítás, és természetesen ez a módszer is kombinálható más módszerekkel, például lőfegyver, robbanóanyag alkalmazásával.

Végül – de természetesen nem utolsósorban – megemlítem az öngyilkos robbantásokat is, de azonnal hozzá is fűzöm, hogy nem a módszer újdonsága, hanem az alkalmazások jelenlegi, világszerte növekvő tendenciái miatt. Ennek az olcsó, viszonylag egyszerű technikát alkalmazó eljárásnak a demoralizáló hatása vitathatatlanul óriási a tényleges, fizikai pusztításon túl. A módszer napjainkban leginkább a vallási indíttatású terrorizmushoz köthető, ahol a merénylet sikeres végrehajtása egyfajta Isten dicsőségére végrehajtott mártírhalál az elkövető számára.

A fenti módszerek további közös jellemzői:

- meglepetésszerű támadások, ezért legtöbbször viszonylag könnyen elérhető célpontok ellen hajtják végre;
- időben viszonylag gyors lefolyású események (a túszejtések esetében általában a személyek túszul ejtésének idejéig, majd a legtöbb esetben kialakult ún. „barikádhelyzetben” ez már időben lényegesen elhúzódhat);
- a támadások a célszemélyek, célpontok teljes megsemmisítésére, illetve a lehető legnagyobb kár okozására törekszenek, a lehető legrövidebb időn belül;
- a módszerek a nagyobb hatás érdekében egymással kombinálva is alkalmazhatók;
- demonstratív végrehajtás;
- a fenti terrorcselekmények közvetlen hatásaként a helyszíneken azonnal jelentős mértékű pusztítás tapasztalható, az eredmény jellemzően több halott és sebesült személy, valamint az anyagi javakban bekövetkezett rombolás, károkozás.

A terrorizmus fejlődésének, történetének áttekintését követően kijelenthető, hogy az jelenleg folyamatos, dinamikus és az ellene hozott intézkedésekre reagáló rugalmas változásban van. Véleményem szerint ez értendő a szervezeti felépítésekre, hálózatok kialakítására, működtetésére, valamint az alkalmazott módszerekre és eszköztárra.

A gyakorlatban látható, érzékelhető, hogy az adott időszakban bevezetett hatósági intézkedések milyen mértékben gyakoroltak hatást a terrorcselekmények végrehajtásának módszereire, eszközeire. Például a 9/11 után bevezetett szigorú repülésbiztonsági szabályok, ellenőrzések, vagy járművel elkövetett (*vehicle-ramming*) támadások elhárítására, csökkentésére a tömegrendezvények helyszínein alkalmazott fizikai akadályok elhelyezése, de a járművédelem különböző technikai megoldásai, fejlesztései is hatást gyakorolhatnak.

A fejezet végén rövid áttekintésként egy táblázatban foglalom össze a terrorizmus fejlődését a fenti szakaszok vonatkozásában. Megjegyzendő, hogy az időszakok közötti átmeneteket is figyelembe véve természetesen nem választhatóak el ilyen élesen az egyes periódusok jellemzői, de jól látható a változás folyamata, ami a terrorizmust napjainkra a globális fenyegetések közé emeli.

1. táblázat *A terrorizmus fejlődése a tárgyalt szakaszok vonatkozásában (Szerkesztette a szerző)*

TERRORIZMUS	a 19. század második felétől 1970-ig	1970-től 2000-ig	2000-től napjainkig
Céljaik szerint	demonstratív, erőszakos cselekmények elkövetésével általános félelem keltése a célterület vagy -társaság lakosságának, közösségeinek minél szélesebb köreiben, ezáltal aláásva egy adott társadalom, egy ország, illetve politikai rendszer stabilitását POLITIKAI, VALLÁSI, IDEOLÓGIAI CÉLOK elérése érdekében		
Megjelenés színtere	lokális, regionális	nemzetközi	nemzetközi, globális
Jellemző módszerek	<ul style="list-style-type: none"> – politikai gyilkosságok; – robbantások; – öngyilkos merényletek; – emberrablás, túszejtés (közlekedési eszközök eltérítésével); – szimbolikus célpontok támadása 	<ul style="list-style-type: none"> – politikai gyilkosságok, merényletek; – öngyilkos robbantások; – túszejtés (közlekedési eszközök hatalomba kerítésével); – emberrablás; – szimbolikus célpontok támadása 	<ul style="list-style-type: none"> – öngyilkos robbantások; – aktívlövész-szituációk; – járművel elkövetett támadások; – túszejtés (közlekedési eszközök hatalomba kerítésével) – de jellemzően a túsok demonstratív kivégzése a cél; – szimbolikus célpontok támadása; – konkrét harccselekmények végrehajtása (pl. az Iszlám Állam tevékenysége)
Szervezettség	hierarchikus csoportok, szervezetek	<ul style="list-style-type: none"> – a szervezetek kiterjedtebb, nemzetközi szintű működése; – összefonódás, kapcsolatok és aktív részvétel egyéb területeken (pl. szervezett bűnözés) 	<ul style="list-style-type: none"> – jól szervezett és irányított, hálózatszerű, határon átnyúló szervezetek; – „hazai terrorizmus” (bennszülött terroristák, magányos farkasok)
Egyéb jellemzők	erőszak-balanszírozás	növekvő pusztító erőszak	totális erőszak: a terrorcselekmények során az elérhető legnagyobb pusztítás véghezvitele

A HELYSZÍNI REAGÁLÓERŐK FELKÉSZÍTÉSÉNEK KÉRDÉSKÖRE

A terrorizmus történetének és jellemzőinek áttekintését követően áttérek a reagálóerők szerepére és felkészítésének kérdéseire.

Az Európai Unió Tanácsának 2005. november 30-án Brüsszelben kiadott Terrorizmusellenes Stratégiája²⁰ meghatározta, hogy az EU terrorizmusellenes stratégiája négy pilléren (megelőzés, védekezés, üldözés és reagálás) nyugvó rendszeren alapul és illeszkedik a stratégiai kötelezettségvállalásba:

²⁰ Az Európai Unió Terrorizmusellenes Stratégiája. Brüsszel, 2005. 11. 30., 3. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/hu/pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 20.)

- *Megelőzés:* alapvető cél a terrorcselekmények, terrorjellegű bűncselekmények elkövetéséhez vezető radikalizálódás megelőzése, különös tekintettel a terroristává válás prevenciójára, valamint a különböző terrorista célú médiatartalmakhoz történő hozzáférés kontrolljára.
- *Védekezés:* elsősorban a lakosság és a kritikus infrastruktúra védelme tartozik ide, ami egy igen tág területet és tevékenységi rendszert igyekszik lefedni (határvédelem, határellenőrzés, közlekedésbiztonság, kritikus infrastruktúra és a lakosság ellátása szempontjából kiemelt objektumok, ellátási láncok védelme stb.).
- *Üldözés:* legfőképpen a nemzetbiztonsági, rendvédelmi és igazságügyi hatóságok működésében és együttműködésében kell megvalósulnia, és a terroristák mozgásának és tevékenységének megakadályozására, finanszírozásuk elleni küzdelemre irányul.
- *Reagálás:* ez a pillér a terrortámadások következményeire tendál, az ezzel kapcsolatos reagálási képességet jelenti, melyet az alábbiakban részletesebben kifejtünk.

Ez a négy terület 2020-ban kiegészítésre került az előrejelzés megfogalmazásával, mely valóban kritikus fontosságú és összefügg az összes többi területtel.

Jelen írásomban – mivel annak témájához szorosan kapcsolódik – csak a reagálást emelem ki, melyet a Stratégia így fogalmaz meg: „*Az Unió felkészülése a terrortámadások következményeinek kezelésére és minimalizálására, képességeink javításával a támadás utáni helyzet, a reagálás koordinációja és az áldozatok szükségletei kezelése terén.*”²¹

A továbbiakban a fenti fogalmat tekintem irányadónak, amikor a reagálásban részt vevő erőket határozom meg, miszerint írásomban idesorolom azokat a szervezeteket, szolgálatokat, melyek állománya tevékenyen részt vesz a terrorcselekmények helyszínén történő intézkedésekben, így az állami fegyveres és rendfenntartó erőket (fegyveres erőket és rendvédelmi szerveket, illetve testületeket), a titkosszolgálatokat, a katasztrófaelhárításra kijelölt egységeket, szervezeteket, mentőszolgálatokat. Megítélésem szerint idesorolhatók a civil biztonsági szolgálatok is, amelyek jelenléte egy esetleges terrorcselekmény helyszínén egyértelműen lehetséges (például tömegrendezvények, bevásárlóközpontok stb.), így a tevékenységük szakszerűsége és gyorsasága, tehát ez irányú felkészültségük egyáltalán nem elhanyagolható.

A felsorolt szervezetek, testületek és szolgálatok – azzal együtt, hogy potenciálisan érintettek vagy érintettek lehetnek egy terrortámadás megelőzése, elhárítása vagy felszámolása során – a reagálásban természetesen nagymértékben eltérő feladatrendszerrel, kötelezettségekkel bírnak, jellemzően az alábbi sorrendben:

- állami fegyveres erők, rendvédelmi szervek, nemzetbiztonsági szolgálatok azon egységei, melyek fő feladata a terrorelhárítás, antiterror-műveletek végrehajtása (elsősorban terrorelhárító egységek, különleges műveleti erők állománya);
- állami fegyveres erők, rendvédelmi szervek, nemzetbiztonsági szolgálatok állományából azon szervezeti elemek, amelyek támogató tevékenységükkel érintettek vagy érintettek lehetnek a terrorelhárítás feladataiban;
- katasztrófák elhárítására, felszámolására létrehozott vagy kijelölt szervezetek, mentőszolgálatok állománya, melyek közreműködhetnek egy terrorcselekmény elhárításának vagy felszámolásának helyszínén, tevékenységükkel támogatják az élet- és vagyonmentést, a károk minimalizálását (elsősorban állami és önkormányzati tűzoltóság, katasztrófavédelmi egységek, mentőszolgálatok, valamint olyan egységek, szer-

²¹ Uo.

vezetek, melyek speciális [például CBRN-E²² területén] szaktudásukkal támogatják a terrorcselekmények pusztító hatásainak elhárítását, csökkentését);

- civil biztonsági szolgálatok (elsősorban a kritikus infrastruktúra elemei, nagy látogatottságú, forgalmas épületek, intézmények védelmében, nagy tömegrendezvények biztosításában érintett biztonsági szolgálatok állománya).

Mint azt e tanulmány elején is megjegyeztem, ebben a láncolatban, illetve összefüggérendszerben nagyon fontos szerepe van magának a lakosságnak, a társadalomnak is, mert biztonság tudatos, fegyelmezett magatartással jelentősen segíthetik a terrorcselekmények helyszínén reagáló erők munkáját.

Napjaink terrorcselekményeire jellemző, hogy:

- meglepetésszerűek, gyors lefolyásúak;
- végrehajtásuk általában rendkívül dinamikus;
- rendkívül agresszívek;
- kiterjedt helyszíneken hajtják végre azokat.

Napjaink terrorcselekményeinek tervezése, szervezése és végrehajtása jellemzően jól szervezett és irányított, képzett csoportok és egyének konspirált együttműködésével valósul meg, gyakran határokon átnyúlóan, a 21. század terrorizmusát jellemző hálózatalapon, ami jelentősen nehezíti a korai felismerést, így a megelőzést is. Az egyéni elkövetők esetében a felderítés nehézsége hatványozottan igaz, amit a felkészülésnél mindenképpen és teljes mértékben figyelembe kell venni. Ezért az előrejelzés kiemelt jelentőséggel bír mind alapszinten, mind aktív, a gyakorlatban működtetett rendszerként.

A terrorizmus elleni küzdelem, a terrorcselekmények megelőzése, megakadályozása vagy felszámolása sikerének érdekében az első és a legfontosabb a felkészítés területén, hogy a lehető legjobb ismerjük és értsük az „ellenfelet” (például egy adott terrorista szervezetet). Ismerjük történetét, céljait, eszközeit, módszereit, felépítését, működési rendjét, belső folyamatait, társadalmi rekrutációs bázisát és kapcsolatrendszerét, tagjainak főbb motívumait, jellemzőit stb.

Különösen a tervezés és a felkészülés szakaszában azonban tekintettel kell lenni arra a tényre is, hogy napjaink terrorizmusa, terrorista szervezetei a cselekmények előzetes elgondolásától a kivitelezésig rendkívül széles skálán és igen rugalmasan válogathatnak. Amilyen támadás elképzelhető és megvalósítható, valamint az adott terrorszervezet ehhez megfelelő anyagi-technikai háttérrel is rendelkezik, akkor az meg is valósulhat.

Tehát a tervezés, felkészülés fázisát át kell hatnia ennek az elvnek, ezért a reagálóerőknek is ugyanilyen határtalan fantáziával kell rendelkezniük a harc hatékony megvívása érdekében. Ez meghatározza a felkészülés tervezését, szervezését, folyamatát, valamint az ehhez szükséges eszközrendszert.

A reagálóerők terrorcselekmények helyszínein végrehajtandó feladatai az alábbi időbeli fázisok szerint különíthetők el:

- a terrorcselekmény bekövetkezése előtt;
- a terrorcselekmény bekövetkezése közben, annak folyamatában;
- a terrorcselekmény felszámolását követő időszakban.

²² Chemical, Biological, Radiological, Nuclear and Explosives – a vegyi, biológiai, radiológiai, nukleáris és robbanóanyagokat jelöli.

Mint azt említettem, a terrorizmus elleni hatékony fellépés fontos részét képezi az előrejelzés, vagyis az előrejelző rendszerek kidolgozása és működtetése. Az ilyen rendszereknek és a reagálóerőknek szoros kapcsolatban kell lenniük egymással, ezért a különböző érintett szervezetek, szolgálatok különböző eljárásrendjeit mindenképpen harmonizálni kell.

Az előrejelzés meghatároz egy veszélyeztetettségi fokot, de ettől függetlenül – tekintettel a terrorcselekmények végrehajtásának jellemző gyorsaságára és váratlanságára – szükséges a támadásokra történő reagálás idejét a lehető legrövidebbre csökkenteni. Ez az érintett szervek készenléti szolgálati és riasztási rendszerének optimális szervezésével és működtetésével érhető el. A reagálás ideje tovább javítható speciális szakmai gyorscsoportok létrehozásával, amelyek fő feladatai az ilyen jellegű események helyszínén történő elsődleges intézkedések megtétele, információk begyűjtése és továbbítása.

Ugyancsak idetartozik a fegyveres rendfenntartó erők területi jelenléte, ami szükség esetén megerősíthető a fegyveres erők állományából. Napjainkban nem meglepő utcakép a közterületeken rendőri és katonai járőrök, csoportok látványa, különösképpen a kritikus infrastruktúrák elemeinél, frekvenciált turisztikai látványosságoknál és tömegrendezvényeken.

Véleményem szerint az állandó közterületi jelenlét a gyors reakció szempontjából nagyon lényeges, viszont a jelentős mértékű, demonstratív ilyen jellegű tevékenység már nyomasztó lehet a lakosság és a turisták körében, amit figyelembe kell venni annak mértéke és alkalmazási elvei, körülményei meghatározásánál.

Az együttműködés, a helyszínen dolgozó erők tevékenységének koordinálása miatt kiemelt jelentőségű egy olyan műveleti központ mielőbbi felállítását, ahol minden szerv és szolgálat képviselteti magát összekötőin keresztül, továbbá ahol az információáramlást segítő, hatékony, gyors és egyértelmű kommunikáció rendszere mielőbb kiépíthető. Lényeges a feladatok egyértelmű elosztása, meghatározása, valamint az egyes feladatok felelőseinek kijelölése.

A különleges műveleti erők és a terrorelhárító szolgálat vonatkozásában kiemelt jelentőséggel bír a vonatkozó taktikai eljárások (harceljárások) folyamatos felülvizsgálata, szükség esetén változtatása, valamint azok begyakorlása komplex rendszerben, tehát olyan módon, hogy már az együttműködő további szolgálatok állományával összetett gyakorlatok keretében valós időben és térben, összehangoltan gyakorolja mindenki a feladatait.

Korábbi kiképzői tapasztalataim alapján állítom, hogy a realisztikus képzés keretében – az eredményesség érdekében – a potenciálisan előforduló változók teljes skáláját számba kell venni, és mindegyikre érdemes gyakorlatorientáltan felkészülni. Ezzel a módszerrel jelentősen növelhető a kommunikáció, az együttműködés hatékonysága a résztvevők között, ami az eredményesség szempontjából egyértelműen kulcsfontosságú.

A terrortámadás helyszínén eluralkodó pánikhangulat – ami akár azonnal tömegeket mozgathat meg – jelentősen nehezítheti a helyzet stabilizálását, ezzel a veszteségek minimalizálását, valamint akadályozhatja a kikerülő rendfenntartó és mentőegységek gyors, hatékony működését. Ez különösen igaz abban az esetben, amikor a kikerülő reagálóerők nem egy már lezárult, hanem egy még folyamatban lévő terrorcselekménnyel szembesülnek. Ilyenkor a fenyegetés megszüntetésére – a még aktív támadók lokalizálására és harcképtelenné tételére – irányuló elsődleges feladatok mellett lehetőség szerint meg kell kezdeni a sebesültek mentését, a további veszteségek lehetőségének csökkentését.

A helyszínre érkező rendfenntartó és a mentésben részt vevő egyéb egységek részéről elengedhetetlen a gyors helyzetfelismerés és a gyors döntéshozatal. Mindez egy olyan környezetben, ahol a szituációs éberségnek a lehető legmagasabb szinten kell működnie, hiszen

egy ilyen helyszín alapvetően és elsődlegesen veszélyes (ellenséges) területként kezelendő, mivel csak fokozatosan tudjuk teljes mértékben az ellenőrzésünk alá vonni.

A helyes és gyors helyzetfelismerés, döntéshozatal, maga a szituációs éberség is magas szintű szakmai felkészültséget igényel, ami magában foglalja a képzéseken tanult eljárásokat, eszközök ismeretét és szakszerű kezelését, továbbá a gyakorlati tapasztalatot, szakmai jártasságot. Kérdés persze, hogy rendfenntartó vagy mentőegység tagjaiként leszünk-e olyan pszichés állapotban, hogy a feladatainkat a szakmai utunk során tanultak, tapasztaltak alapján a leghatékonyabban tudjuk végrehajtani.

Megítélésem szerint a helyzetfelismeréssel, döntéshozatallal, szituációs éberséggel összefüggésében kiemelten fontos jelentősége lehet a lélektani felkészítésnek és felkészültségnek: annak, hogy a reagálóerők tagjai – a csoportmunka ellenére – egyénileg miként lesznek képesek uralni érzelmeiket egy terrorcselekmény vizuálisan is megrendítő, dinamikus változó, veszélyes helyszínén és körülményei között. Ezért az ilyen irányú felkészítésnek mindhárom fent említett időszakban meghatározó szerepe lehet.

A fentiekben említett gondolatok mellett az alábbi táblázatban foglaltam össze vázlatosan azokat a tényezőket és feladatokat, melyek megítélésem és szakmai tapasztalataim szerint többségében általánosan figyelembe veendő és végrehajthatók.

2. táblázat *A terrorcselekmény különböző fázisaira történő felkészítés feladatai*
(Szerkesztette a szerző)

IDŐSZAK	FELKÉSZÍTÉS	FELADATOK
A terrorcselekmény bekövetkezése előtt	Szakmai felkészítés	<ul style="list-style-type: none"> – saját szakterület elméleti és gyakorlati szakmai ismeretei egyénileg – képzés, gyakorlat; – saját szakmai feladatok ellátásának rendszere kötelékben (együttműködés, kommunikáció) – képzés, gyakorlat; – a gyakorlatban hatékony és gyors készenléti és riasztási rendszer létrehozása, működtetése; – területi jelenlét (ha indokolt); – eljárásrendek aktualizálása, vészhelyzeti eljárások; – műveleti törzs, hatékony helyszíni irányítás rendszerének létrehozása; – összekötők felkészítése; – speciális (a gyorsreagálású is ide tartozik) szakmai csoportok létrehozása, felkészítése
	Lélektani felkészítés	<ul style="list-style-type: none"> – a feladat lélektani aspektusa; – szituációs éberség; – helyzetfelismerés, döntéshozatal magas stressz-szint alatt
A terrorcselekmény bekövetkezése közben, annak folyamatában	Szakmai felkészítés	<ul style="list-style-type: none"> – a fenyegetés mielőbbi lokalizálása, semlegesítése, felszámolása (különleges műveleti erők, terrorelhárító szolgálatok); – másodlagos, illetve további fenyegetések felismerése, azonosítása, semlegesítése, felszámolása; – speciális szakmai csoportok helyszíni tevékenysége; – műveleti törzs, hatékony helyszíni irányítás; – saját szakmai feladatok ellátásának rendszere kötelékben (együttműködés, kommunikáció); – sebesültek, javak mentése, károk minimalizálása; – terület zárása, az ott tartózkodó személyek kezelése
	Lélektani felkészítés	<ul style="list-style-type: none"> – a feladat lélektani aspektusa; – szituációs éberség; – helyzetfelismerés, döntéshozatal magas stressz-szint alatt

IDŐSZAK	FELKÉSZÍTÉS	FELADATOK
A terror-cselekmény felszámolását követő időszakban a helyszínen	Szakmai felkészítés	<ul style="list-style-type: none"> – a terület biztosítása, az ott tartózkodó személyek kezelése; – sebesültek, javak mentése, károk minimalizálása; – információgyűjtés; – helyszín állapotának rögzítése, átadása a nyomozó szervek részére
	Lélektani felkészítés	<ul style="list-style-type: none"> – a feladat lélektani aspektusa; – szituációs éberség; – helyzetfelismerés, döntéshozatal magas stressz-szint alatt

KÖVETKEZTETÉSEK

Összességében megállapítható, hogy az elmúlt évtizedekben egy újabb fordulóponthoz érkeztünk a terrorizmus arculatának történeti alakulásában, a terrorcselekmények tervezésében, előkészítésének mechanizmusában és végrehajtásában egyaránt. Ez természetesen hatást gyakorolt a terrorizmus elleni küzdelemre, így a terrorcselekmények megelőzésére, elhárítására, felszámolására létrehozott egységek, szolgálatok fő és járulékos feladatrendszerére, valamint mindazon egyéb szervezetek tevékenységére, amelyek érintettek lehetnek egy ilyen cselekmény hatásainak elhárításában, a sebesültek mentésében, anyagi javak megővésében.

A terrorizmus jellemzőinek változásai, a jelenlegi és várható tendenciák figyelemmel kísérése, elemzése és értékelése továbbra is fontos lesz a szakmai felkészítés hatékonyságának fenntartásában, javításában.

Lényegesnek tartom, hogy minden érintett rendelkezzen olyan felkészülési és végrehajtási tervvel, eljárásrendekkel, amely stabil alapot jelent egy gyors, meglepetésszerű terror-támadásra adható hasonlóan gyors, megfelelően kiterjedt, komplex reagálás képességének kialakítására és fenntartására, tehát a megfelelő védelem biztosítására.

Ennek a képessége csak mindenre kiterjedő tervezés, folyamatos képzés és állandó gyakorlás, továbbá a gyakorlati életbe történő adaptálása során valósul meg, és talán az is kijelenthető, hogy nagyobb fontossággal bír, mint az eddigiek során valaha.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ágh Attila: *Konfliktusok, háborúk*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1989.
- Az Európai Unió Terrorizmusellenes Stratégiája. Brüsszel, 2005. 11. 30. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/hu/pdf>
- Kis-Benedek József: *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Kiss Zoltán László: *A terrorizmus elleni küzdelem szociológiai természetű kihívásai*. Hadtudomány, 2005/4., 182–187. http://mht.eu/hadtudomany/2005/4/2005_4_31.html
- Netanjahu, Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen – Hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust*. Alexandra Kiadó, Budapest, 1995.